ЄВРОПА 18.09.2026 | Артем Шрайбман

Торг з Мінськом

Чому угода між США та Лукашенком вперлася в європейські рішення і що це означає для майбутнього білоруської опозиції

Спецпосланець Дональда Трампа у Білорусі Джон Коул після півріччної перерви повернувся до Мінська 15 вересня. Перед зустріччю Олександр Лукашенко давав зрозуміти, що розраховує на серйозний результат. Він говорив про готовність як до «великої», так і до «малої» угоди з Вашингтоном, порушував питання про заморожені в американському Citibank $43-44 млн, постачання калію, відновлення роботи посольств і навіть ядерних матеріалів, що залишилися в Білорусі.

Результат виявився скромнішим за ці амбіції. Лукашенко звільнив 25 політв'язнів, яких вислали до Литви, а США зняли санкції з хімзаводу «Лакокраска» та концерну «Беллесбумпром». Перед зустріччю джерела говорили про підготовку до звільнення приблизно 200 осіб, а родичів деяких ув'язнених навіть попереджали, щоб вони готувалися зустрічати близьких біля колоній. Однак щось пішло не так, і сторони домовилися про набагато менше, ніж очікувалося.

Коул назвав досягнуту домовленість проміжною і заявив, що розраховує повернутися до Мінська приблизно через місяць. Американський дипломат, як і раніше, говорить про звільнення сотень людей. Судячи з усього, сторони просто не змогли домовитися про весь пакет і перенесли його основну частину на наступний раунд.

Оскільки це сталося безпосередньо під час переговорів, мабуть, свою позицію посилив Лукашенко, який вирішив не віддавати всіх «обіцяних» політичних в'язнів, доки США не виконають свою частину домовленостей. Що далі заходять Мінськ і Вашингтон у переговорах, то очевиднішим стає, що Лукашенко незадоволений незначною економічною віддачею від скасування лише американських санкцій. Справа в тому, що головні економічні вигоди, яких домагається Мінськ, залежать не від США, а від

Євросоюзу.

Головні економічні вигоди, яких домагається Мінськ, залежать не від США, а від Євросоюзу

Очевидний приклад – калійні добрива, один із головних експортних товарів Білорусі. Зняття санкцій США не повертає Білорусі короткий і дешевий маршрут експорту через балтійські порти. Для цього потрібні рішення ЄС і насамперед сусідів Білорусі. Та сама проблема тепер виникає з виведеним з-під американських санкцій «Беллесбумпромом». Його продукцію заборонено ввозити до ЄС, у тому числі транзитом. Скасування американських обмежень може полегшити розрахунки з покупцями з третіх країн, але не вирішує проблему дорогої логістики через Росію.

Вашингтон уже намагався вирішити цю проблему замість Мінська. Ще навесні Держдепартамент просив Україну, Польщу та Литву пропустити білоруський калій. І зараз, після зустрічі з Лукашенком, Коул вирушив на переговори до Вільнюса та Риги. Але досі Євросоюз загалом і сусіди Білорусі зберігали жорстку позицію.

А тим часом у переговорах дедалі очевиднішою стає інша проблема. Після березневого звільнення 250 політв'язнів цей список поповнили понад 200 осіб, і зараз у ньому, як і тоді, майже 900 імен. Якщо цей механізм продовжуватиме працювати так само, американцям доведеться роками скасовувати санкції за звільнення людей, на місце яких Мінськ саджає нових.

Коул порушив питання про нові арешти ще навесні. Але Лукашенко перед останньою зустріччю висловився жорстко: жодних репресій у країні немає, а тих, хто порушує закон, продовжуватимуть саджати. Мінськ явно не вважає, що США платять достатньо за відмову від нових політичних арештів. А США вже важко запропонувати Мінську набагато більше без залучення Євросоюзу.

У самій Європі ці дискусії поки що майже не чутні. Зате вони активно точаться всередині білоруських демократичних сил. Там майже немає суперечок щодо самої гуманітарної дипломатії США – її вітають усі, навіть найпринциповіші «яструби». Розбіжності починаються з питання про те, чи повинен Євросоюз слідом за США долучатися до торгу.

Світлана Тихановська та наближені до неї структури, зокрема

Об'єднаний перехідний кабінет і команда Павла Латушка, ставляться до такої перспективи негативно. Їхня позиція сформульована так: американські санкції мають звільнити людей, європейські – «звільнити країну». Суть у тому, що ЄС має зберігати й посилювати свої санкції для тиску на Мінськ до більш серйозних змін: припинення репресій, відмови від підтримки російської агресії проти України та, зрештою, політичної трансформації через круглий стіл з опозицією.

Інший підхід просувають, зокрема, звільнені політв'язні Марія Колесникова та Віктор Бабарико, колишні члени кабінету Тихановської Валерій Ковалевський та Ольга Горбунова. Вони пропонують Європі активніше вести діалог із Мінськом і використовувати санкції для отримання конкретних поступок, тобто фактично приєднатися до зусиль США вже зараз.

Посилення американського тиску на західних сусідів Білорусі з питання транзиту калію поставить противників такого підходу в непросте становище. Їм доведеться переконувати європейські уряди зберігати тиск у ситуації, коли адміністрація Трампа пов'язуватиме таке пом'якшення із звільненням сотень політв'язнів, тобто з гуманітарною місією.

Якщо Лукашенко знову стає прийнятним політичним співрозмовником, потреба в альтернативному представництві Білорусі зменшується

У керівництва опозиції є й інший інтерес – не допустити нормалізації відносин із Мінськом. Після 2020 року на Заході Лукашенка перестали вважати легітимним президентом, а Тихановська та її структури отримали прямий доступ до європейських урядів і міжнародних організацій як представники альтернативної Білорусі. Цей особливий статус значною мірою тримається на політичній ізоляції Лукашенка.

Якщо країни ЄС почнуть слідом за США обговорювати з Мінськом санкції та поступове відновлення відносин, Лукашенко зможе прорвати не лише логістичну, а й дипломатичну блокаду. Повернеться сама ідея, що проблеми у відносинах Білорусі із Заходом можна вирішувати безпосередньо з Мінськом. Але якщо Лукашенко знову стане прийнятним політичним співрозмовником, потреба в альтернативному представництві Білорусі зменшиться.

До такого розвитку подій поки що далеко, і справа не стільки в тому, що європейські уряди цінують відносини з білоруськими демократичними силами. Санкційну рамку Євросоюзу складно

змінити просто тому, що США про це просять, а країн ЄС, готових активно лобіювати економічні інтереси Мінська, поки що немає.

Ще важливішим є те, як у Європі сприймають самого Лукашенка. Для Вашингтона він зараз є людиною, через яку можна вирішити кілька конкретних завдань, насамперед звільнити політичних в'язнів, а до цього – надсилати певні сигнали Путіну.

ЄС загалом, і особливо сусіди Білорусі, дивляться на Лукашенка крізь зовсім іншу призму – його союзу з Росією, участі у війні, міграційної кризи та інших загроз власній безпеці. Для США Лукашенко став ключем до вирішення нехай і локальних, але проблем, а для сусідів Білорусі він залишається частиною самої проблеми.

Артем Шрайбман

Артем Шрайбман (Artyom Shraibman) - політичний аналітик, засновник Sense Analytics, запрошений експерт Берлінського центру Карнегі.